

d.v.s. at byen var vokset 3-4 gange i dette tidsrum. Til sammenligning kan anføres, at Odense havde femtendoblet sin størrelse, og Fåborg var vokset lidt over 4 gange. Deraf fulgte, at meget af det gamle inden for handel og håndværk blev bevaret i Bogense, og Odenses stærke vækst har ikke været til gavn for de andre købstæder på Fyn. Hvis man vil undersøge forholdet i en lille by, dens sociale klasser og stræben efter at hævde sig, giver bogen gode bidrag.

Helge Søgaard

Hans Chr. Johansen: *Dansk økonomisk statistik 1814-1980*. Danmarks historie bind 9. (Gyldendal, 1985). 452 sider, 325,- kr. Også separat udgave med titlen *Dansk historisk statistik 1814-1980*, til samme pris.

Efter at Gyldendal i første omgang gik ind for, at bindene i den længe ventede store *Danmarks historie* skulle komme i nummerorden, altså kronologisk, er man nu gået over til det princip, der hedder tvangfri rækkefølge.

Det betyder, at man har kunnet udsende professor Hans Chr. Johansens bind 9 med økonomisk-historisk statistik for perioden 1814-1980, selv om en række tidligere bind endnu ikke foreligger. Hensigten med dette bind 9 er, at det skal fungere som en form for baggrundsmateriale for de bind, der i øvrigt behandler denne periode, således at det ikke bliver nødvendigt hele tiden at klippe de lange linjer i den befolkningsmæssige, erhvervmæssige og økonomiske udvikling over lige netop på de steder, hvor der af andre grunde er sket en opdeling mellem de øvrige bind.

Om det vil lykkes for redaktion og forfatterne af de øvrige bind at udnytte den mulighed, som herved er givet

dem, kan af gode grunde ikke bedømmes nu, hvor kun bind 9 foreligger.

Et par forhold kan dog drøftes allerede nu, idet de alene vedrører dette bind. For det første kan man hæfte sig ved, at bind 9 også udsendes af forlaget i en separat udgave, d.v.s. til købs uden for serien. Det er helt åbenbart en god idé som man indtrængende må opfordre forlaget til at gennemføre også for andre bindes vedkommende, og vel specielt de bind, der vedrører dette århundrede. Det burde dog i så fald ske i en lidt mindre pretentiøs indbinding, således at prisen kan blive så lav som overhovedet muligt.

For det andet er det bemærkelsesværdigt, at den separate udgave har fået titlen *Dansk historisk statistik 1814-1980*. Det forekommer at være et lidt uheldigt valg. Denne titel, der også ses i normaludgaven – og ikke kun i den engelske oversættelse – giver associationer i retning af, at der er tilstræbt en parallel til de udenlandske værker, hvor der under betegnelsen »historisk statistik« præsenteres tidsrækker for en lang række forskellige samfundsmæssige fænomener. Men det er netop *ikke* tilfældet her, hvor der er foretaget en afgrænsning, som betyder, at værkets centrale indhold er en række tidsserier til belysning af vigtige økonomiske udviklingslinjer i perioden 1814-1980. Synspunktet bag netop denne afgrænsning må være, at det netop er denne form for baggrundsinformation, der er behov for i relation til de temaer og de forklaringsforsøg, der vil blive taget op i de bind, der i øvrigt behandler periodens samfundsmæssige udvikling.

Det er ikke vanskeligt at komme i tanke om andre tidsserier, der også ville kunne bidrage til at markere længere – og væsentlige – udviklingslinjer, som man nu kan frygte vil falde lidt imellem nogle af de stole, som de øvrige bind repræsenterer. Men det er vanskeligt at

argumentere imod, at de økonomiske og erhvervsmæssige forhold under stort set alle synsvinkler er væsentlige at få med, og at en af omfangsmæssige grunde bestemt valgsituation derfor må føre til, at der i så høj grad fokuseres på netop disse sider af samfundslivet.

De tidsserier, der er taget med, falder i følgende hovedgrupper: befolkningsstatistik, landbrugsstatistik, industri- og håndværksstatistik, udenrigshandelsstatistik, transport- og kommunikationsstatistik, penge- og kapitalmarkedsstatistik, arbejdsmarkedsstatistik, finansstatistik og nationalregnskabsstatistik. I alle tilfælde indledes med en kort oversigt over, hvorledes den pågældende statistik er blevet indsamlet og publiceret, således at det hele tiden er muligt at finde tilbage til originalmaterialet. Det skal dog nok understreges, at der kun i nogle tilfælde – blandt andet statsregnskabet for periodens begyndelse – er tale om offentliggørelse af hidtil ikke-publiceret materiale. I langt de fleste tilfælde består Johansens indsats først og fremmest i en sammenstilling og å jour-føring (evt. også tidsmæssig tilbageføring) af oplysninger fra de forskellige statistiske publikationer og fra arbejder som for eksempel Svend Aage Hansens *Økonomisk vækst i Danmark* (bilagstabellerne) og Henriksen og Ølgaard, *Danmarks udenrigshandel 1874-1958*.

Denne kompilation, kommentering og udvidelse i tid repræsenterer en meget betydelig indsats, og det er derfor glædeligt, at hele materialet er blevet overført til *Dansk Data Arkiv* i Odense, hvorfra det kan stilles til rådighed for interesserede med passende computer-adgang. Det er også hensigtsmæssigt, fordi det gør det muligt for andre, der eventuelt ikke er enige i det foretagne udvalg af tidsserier, at supplere med egne data, oven i eller ved siden af Johansens, evt. med kvartalsvise opgørelser i tilfælde, hvor man vil undersø-

ge, om det giver et mere præcist billede, for eksempel ved dele af penge- og kapitalmarkedsstatistikken eller ved beskæftigelsesstatistikken – og vel at mærke en form for præcision, der er af betydning for det, man skal bruge de pågældende oplysninger til.

Bogens forholdsvis stive format har sat visse grænser for udformning af de mange tabeller i den store tabelafdeling, som derved er kommet til at fremstå mindre overskuelig, end det havde været ønskeligt.

Før tabelafdelingen gives en introduktion til de forskellige statistiske hovedgrupper og til den økonomiske udvikling som sådan i form af relativt korte oversigter over befolkningsudviklingen, den internationale konjunkturudvikling, erhvervsudviklingen, udviklingen på penge- og kapitalmarkedet og endelig den økonomiske vækst og udviklingen i indkomstfordelingen. Der må nødvendigvis være tale om kortfattede – og derfor ikke særlig dybtgående – redegørelser, når der samtidig skal gives en oversigt over forskningssituationen og faglitteratur inden for disse områder, således som det også er hensigten med denne *Danmarks historie*.

Trods den korte form er der ingen tvivl om, at der her er givet et nyttigt oversigtsværk til meget væsentlige dele af den økonomiske, befolkningsmæssige og erhvervsmæssige udvikling i Danmark i en meget lang periode. Det vil også være af værdi uden for den konkrete sammenhæng, det er blevet til i, altså ikke kun som baggrundsmateriale for de øvrige bind i Gyldendals danmarkshistorie.

Jørgen Elklit

Gudrun Gormsen: *Hedebonden. Studier i gårdmand Peder Knudsens dagbog 1829-1857*. (Etnologisk Forum, Odense 1984).